

Motion till riksdagen

1989/90:So321

av Karin Israelsson m.fl. (c)

Alkoholpolitiken under 90-talet

Målet

Bruk och missbruk av alkohol och narkotika skapar i stor omfattning social misär, mänsklig förnedring, sjukdom och kriminalitet. Samhällets insatser på det drogpolitiska området måste därför vara att förstärka människornas livskvalitet.

1984 undertecknade Sverige tillsammans med över 30 andra länder inom WHO:s Europaregion ett hälsopolitiskt dokument om att bl.a. minska alkoholkonsumtionen med minst 25 % till år 2000. Målet grundas på undersökningar som visar en markant ökning av alkoholkonsumtionen i de flesta europeiska länder de senaste 25–30 åren och det klara sambandet mellan konsumtionsnivå, skadeutveckling och andelen storkonsumenter.

Centerpartiet anser att prioriteringar skall inriktas på följande områden:

- att verka för att någon alkoholkonsumtion ej förekommer under barn- och ungdomsåren,
- att skapa och vidmakthålla kunskaper om alkoholens verkningar, alkohollagstiftningen, alkoholpolitiska samband, drogförebyggande insatser etc.,
- att lyfta fram och tydliggöra folkhälsoperspektivet,
- att begränsa tillgången genom att utveckla prisinstrumentet och effektivisera lagtillämpning och tillsyn,
- att verka för att ingen alkohol konsumeras i situationer som ställer särskilda krav på reaktionsförmåga och omdöme.

Våren 1985 fattade riksdagen beslut att ställa sig bakom riktlinjerna i regeringens proposition "Utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården m.m."

Hösten 1989 uppmanade riksdagen återigen regeringen att föra en betydligt aktivare alkoholpolitik. Ett enigt socialutskott hade dessförinnan ställt sig bakom en rad åtgärder som alla syftade till att komma åt alkoholens skadeverkningar. Denna beställning från riksdagen till regeringen måste nu omedelbart effektueras. Detta bör ges regeringen till känna.

Alkoholkonsumtionen

Sedan 1945 har konsumtionsutvecklingen i Sverige inneburit att alkoholförsäljningen stadigt ökat. Även om en minskning skett efter 1976 ligger kon-

sumtionsnivån idag ca 30 % högre än 1945. Denna utveckling har också skett i många andra länder.

Mot. 1989/90
So321

Under slutet av 1960-talet och mitten av 1970-talet ökade försäljningen markant för att kulminera 1976 då den uppgick till 7,7 liter ren (hundra procentig) alkohol. Riktlinjerna för den nuvarande alkoholpolitiken beslutades av den centerledda regeringen i stor enighet 1977 och fullföljdes med stor kraft under de därpå närmast följande åren. De åtgärder, främst av förebyggande natur, som vidtogs, ledde till att den totala alkoholförsäljningen minskade. Försäljningen uppgick 1984 till 6,0 liter. Under 1985 och 1986 skedde en uppgång som i första hand beror på en tilltagande försäljning av starköl. År 1988 skedde åter en ökning av alkoholkonsumtionen som fortsatt under 1989.

Särskilt oroande är alkoholkonsumtionen bland ungdomar. Enligt SIFO:s årliga undersökning av ungdomars dryckesvanor har konsumtionen bland 12–24 åringar ökat med 30 % sedan början av 1980-talet.

Den totala alkoholkonsumtionen i officiell statistik baserar sig på Systembolagets och bryggeriernas försäljning samt uppgifter om import. Till detta skall läggas en betydande konsumtion genom införsel vid utlandsresor, smuggling, hemtillverkning av vin och öl samt hembränning och konsumtion av tekniska alkoholprodukter. Den av samhället icke-kontrollerade egentillverkningen och försäljningen uppskattas till bortemot 20 % av den statistikförda konsumtionen.

Alkoholens skadeverkningar

Alkohol är en av de viktigaste orsakerna bakom sjukdom och för tidig död. Härtill kommer det personliga lidande som missbruket innebär – för missbrukarna själva och för deras närstående. Alkoholmissbruket är ett av våra största samhällsproblem.

Alkoholskadornas samband med totalkonsumtionen är inte helt överskådligt. Detta beror bl.a. på avsaknaden av data som entydigt beskriver alkoholskadornas omfattning och förändringar. Olika redovisningar visar att ett samband finns mellan alkoholdödligheten och försäljningen av alkoholdrycker.

Man kan alltså konstatera att alkoholen ger upphov till betydande skadeverkningar som levercirrhos och att antalet döda med diagnosen alkoholförgiftning ligger på en hög nivå genom åren.

Alkoholen är förutom direkt orsak till vissa sjukdomar också en bidragande orsak till en rad sjukdomstillstånd och utgör därför en stor belastning på sjukvården. Storkonsumenterna har således en högre sjukskrivningsfrekvens, utnyttjar sjukvården mer och blir oftare förtidspensionerade.

Uppskattningvis 300 000 svenskar har så pass hög alkoholkonsumtion att det påverkar deras arbete, familjeliv och hälsa. Minst 6 000 dödsfall per år har ett samband med alkohol. En utredning har visat att yngre alkoholmissbrukande män löper stor risk att dö i förtid. Detta gäller även kvinnor.

Kvinnors ökade alkoholkonsumtion leder till att allt flera kvinnor nu också tillhör gruppen missbrukare. Var fjärde alkoholist är en kvinna i dag, jämfört med var tjugofemte för tjugo år sedan. Speciellt gravida kvinnor

måste uppmärksammas på de skaderisker fostret utsätts för vid alkoholkonsumtion. I dag föds ca 100 barn per år med klara skador på grund av moderns alkoholkonsumtion.

Alkohol och brottslighet är nära förknippade med varandra. Vid våldsbrott som rån, våldtäkt, överfall och misshandel är våldsverkaren alkoholpåverkad i mellan 80–90% av fallen. Bland offren har undersökningar visat att mellan 40–50% är alkoholpåverkade. En minskad alkoholkonsumtion skulle leda till färre våldsbrott.

Internationellt perspektiv

Förbättrade kommunikationer har lett till ett ökat resande och större kontaktmöjligheter med andra dryckeskulturer. Det internationella massmediautbudet utgör också ett betydande inslag i en kulturpåverkan. Kulturspridningseffekten innebär att tendensen till olikheter mellan länder minskar både när det gäller kvalitet och kvantitet och att dryckesmönstren mellan olika alkoholkulturer likformas. Alkoholen integreras i allt flera vardagliga aktiviteter.

En annan viktig faktor som kan antas påverka Sveriges alkoholpolitik är frågan om vårt eventuella samarbete med EG.

Ett närmande kan innebära att alkoholbeskattningen måste harmoniseras. Inom EG försöker man harmonisera de olika skatterna länderna emellan. Detta skulle för Sveriges del kunna leda till en kraftig sänkning av våra dryckesskatter. Detta skulle medföra en kraftig höjning av alkoholkonsumtionen som i sin tur torde leda till ett större antal alkoholbetingade skador.

I regeringens proposition 1987/88:66 rörande "Sverige och den västeuropeiska integrationen" framhålls bl.a. att det "sedan en längre tid pågått ett arbete för att harmonisera skattestrukturen för de fem stora varugrupperna tobak, öl, vin, sprit och oljeprodukter". För att förverkliga den gemensamma marknaden förutsätts i propositionen en långtgående anpassning, som exempelvis skulle "... kunna strida mot svensk alkoholpolitik. Utan en sådan anpassning torde det dock inte vara möjligt att helt avskaffa gränshinder mot EG vad gäller varor, tjänster etc".

De citerade avsnitten i regeringens proposition kan tolkas som om regeringen är beredd att göra stora eftergifter, även på alkoholpolitikens område, för att underlätta anpassningen till EG. EG-länderna har också anslutit sig till WHO-målet, vilket då blir gemensam plattform att arbeta utifrån. I de kommande förhandlingarna med EG är det väsentligt att de svenska alkoholpolitiska principerna upprätthålls. Detta bör ges regeringen till känna.

Åtgärder

Vi vill här framhålla vissa viktiga principer för det arbete som måste bedrivas för att hejda den ökning av alkoholkonsumtionen som nu sker.

Alkoholmissbruket måste angripas på bred front och med alla tillgängliga instrument. I första hand måste det vara fråga om ett förebyggande arbete som spänner över hela samhällsfältet och som har sin grund i en samhällsplanering som tar hänsyn till människan som individ.

De insatser som måste till för att komma till rätta med alkoholmissbruket går inte att genomföra om inte samtidigt en verklig attitydförändring till alkoholen kommer till stånd. Lika viktigt som att ändra ungdomars attityd till alkohol är att ändra de vuxnas inställning. Det är först genom att vi "klär av" alkoholen och de symbolvärden som alkoholen står för som en attitydförändring kan bli möjlig. För att uppnå en trovärdighet i alkoholpolitiken krävs att olika samhällsorgan intar en restriktiv hållning till alkoholen. Detta behövs för att på alla nivåer söka bryta den förhärskande alkoholtraditionen. Vad här anförts bör ges regeringen till känna.

Alla goda krafter behövs i kampen mot alkoholens skadeverkningar. Det behövs därför en riksomfattande kampanj som särskilt bör uppehålla sig vid följande områden:

- att väcka opinion för en attitydförändring,
- att särskilt utveckla de förebyggande insatserna, t.ex. en ökad satsning på drogfria miljöer,
- att föreslå åtgärder för att minska alkoholkonsumtionen.

För att sätta kraft bekom kampanjen måste regeringen vara beredd att ställa sig i spetsen. Bidraget till organisationer bör därför öka med 10 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit.

Uppskjut alkoholdebuten

Det är enligt vår mening särskilt viktigt att vara observant på ungdomars alkoholvanor. Ju tidigare en individ börjar använda droger, desto större är risken att ett beroende grundläggs. Antalet restauranger som får servera alkohol har mer än fördubblats i Stockholm sedan 1980. Allt fler krogar serverar billig starköl till ungdomar. Särskilt ungdomars konsumtion av starköl har ökat starkt. För att minska ungdomars alkoholkonsumtion och för att få en bättre överensstämmelse med åldersgränsen för inköp på systembolaget kräver vi att utskänkningsåldern på restauranger och andra serveringsställen höjs till 20 år. I och med den generösa inställning som råder beträffande tillståndsgivningen bör övervakningen av krogarna skärpas. Detta bör ges regeringen till känna.

Konkurrens inom restaurangnäringen

Den hårdnade konkurrensen inom restaurangnäringen har lett till att alkoholutskänkning och alkoholpriser blivit ett viktigt konkurrensmedel. Särskilt tydligt har detta blivit när det gäller kampen om den yngre publiken. Denna utveckling är oroande eftersom den påverkar den totala konsumtionen. Företeelsen med happy-hour är ett annat inslag som påverkar ungdomars alkoholkonsumtion, och som leder till ökande problem. En skärpt kontroll bör ske så att detta inte leder till ökat missbruk. Detta bör ges regeringen till känna.

Stoppa langningen

Langningen framför allt till ungdomar utgör ett allvarligt problem. En mycket stor andel av skolungdomar i åldern 15–16 år uppger sig i olika un-

dersökningar vara alkoholkonsumenter. Här måste stora informationsinsatser till för att ändra attityderna och därmed öka kunskaperna om riskerna med langning. Föräldrars attityder till inköp av alkohol till sina barn och äldre ungdomars attityder till inköp av alkohol till yngre kamrater måste förändras. Inte enbart information behövs utan även vidtagande av andra mer kännbara åtgärder. Av lagen om handel med drycker framgår att det är förbjudet att köpa ut, låna ut eller ge bort starköl, vin eller sprit till ungdomar under 20 år. Straffet för langning är böter eller fängelse i upp till två år. Det är enligt vår mening mycket viktigt att dessa stadganden kommer till användning i praktiken. För att detta skall kunna ske krävs en större medvetenhet om straffet för langning liksom ökade kontroller. Vad här anförts bör ges regeringen till känna.

Drogfritt nöjesutbud

Ett drogfritt nöjesutbud måste skapas, inte minst för ungdomar. I dag saknas nästan helt möjligheter att gå ut och dansa i nöjeslokaler utan alkoholservice. En särskild utredning bör tillsättas med uppgift att hitta lösningar som gör alkoholfria dansställen ekonomiskt konkurrenskraftiga. I avvaktan på utredningens resultat måste etableringen av dansställen och andra drogfria ungdomslokaler för ungdom under 20 år stimuleras. Längre öppethållande på fritidsgårdar är en annan viktig åtgärd. Vad här anförts bör ges regeringen till känna.

Alkoholbeskattningen

Prisinstrumentet beträffande alkohol har visat sig ha en god effekt på konsumtionsmönstret. Det är i nuvarande läge knappast försvarbart från alkoholpolitisk synpunkt att relatera alkoholbeskattningen till konsumentprisindex. Härvid upprätthålls den nuvarande alkoholkonsumtionsnivån varför prisinstrumentet inte får någon aktiv alkoholpolitisk roll. Vi anser dessutom att skatten på alkohol bör överstiga inflationstakten. Detta innebär ökade inkomster som med fördel kan användas i det förebyggande arbetet. Vi föreslår därför att alkoholskatten höjs med 10 procent från och med den 1 juli 1990. Vad här anförts bör ges regeringen till känna.

Resurser till tullen

För att minska den illegala hanteringen av alkohol måste bl.a. tullen ges större resurser för kontroll. En kraftig skärpning av bötesstraffet för smuggling av alkoholdrycker bör genomföras liksom ett system med ordningsbot för ringa varusmuggling. Åtgärderna måste syfta till att begränsa kriminaliteten inom detta område. Detta bör ges regeringen till känna.

Stöd till folkrörelser

De krafter som verkar för och upprätthåller alkoholfria miljöer måste stärkas. Stödet till de folkrörelser som upprätthåller alkoholfria miljöer bör därför öka. Det manifest som Sveriges ungdomsorganisationer överlämnat till regeringen 1988 innehåller flera förslag som alla går ut på att minska alkohol-

konsumtionen. Vi stöder i allt väsentligt dessa krav och förutsätter att regeringen vidtar de åtgärder som krävs för att komma till rätta med problemet. Vad här anförts bör ges regeringen till känna.

Mot. 1989/90
So321

Vård av missbrukare

Vad gäller vården av alkoholmissbrukare har nya alternativa behandlingsformer prövats under senare år. Många av dessa har givit positiva resultat och det är viktigt att samhället stöder alternativa vårdformer. Vården har allt mer kommit att präglas av en helhetssyn på människan. Mycket återstår dock att göra inte minst beträffande en ökad samordning mellan de olika vårdområdena, t.ex. sjukvård och socialtjänst.

Vårdprogrammen måste riktas mot olika grupper:

- yngre missbrukare,
- kvinnliga alkoholister,
- socialt anpassade med begynnande alkoholism.

Den sociala eftervården måste fungera bättre, t.ex. i form av stödpersoner och kontraktsvård.

Vad här anförts om förbättringar inom missbrukarvården gäller även beträffande narkomaner. Det är härvid särskilt betydelsefullt att antalet vårdplatser för omhändertagande enligt LVM och LVU utökas så att de motsvarar behoven. Vad här anförts bör ges regeringen till känna.

Forskning

Det är angeläget att forskning om miljöfaktorernas betydelse för uppkomsten av alkoholproblem särskilt stimuleras. Forskningsråden borde ges ytterligare anslag under en tidsperiod och särskilt prioritera epidemiologisk och klinisk forskning på detta fält. Vad här anförts bör ges regeringen till känna.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om regeringens övergripande ansvar för alkoholpolitiken,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att de svenska alkoholpolitiska principerna upprätthålls vid förhandlingar med EG,¹⁾

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betydelsen av insatser för att åstadkomma en attitydförändring till alkoholen,

3. att riksdagen för en kampanj mot alkoholen inom anslaget *Bidrag till organisationer* för budgetåret 1990/91 anslår 10 000 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit,

4. att riksdagen beslutar att utskänkningsåldern på restauranger höjs till 20 år,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökad kontroll med alkoholutskänkningstillstånd,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utvecklingen inom restaurangnäringen,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder mot langning,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ökad samhällelig satsning på drogfria miljöer,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en höjning av alkoholbeskattningen med 10 %, fr.o.m. den 1 juli 1990,^{2]}

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade resurser till tullen för att förhindra smuggling,^{2]}

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skärpning av bötesstraffet för smuggling och om införandet av ordningsbot för ringa varusmuggling,^{3]}

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökat stöd till folkrörelser som upprätthåller alkoholfria miljöer,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av vården av alkohol/narkotikamissbrukare,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av forskning.

Stockholm den 25 januari 1990

Karin Israelsson (c)

Ulla Tillander (c)

Göran Engström (c)

Marianne Jönsson (c)

Rune Backlund (c)

Rosa Östh (c)

Roland Larsson (c)

Kersti Johansson (c)

¹ 1989/90:U549

² 1989/90:Sk694

³ 1989/90:Ju637